

จากที่ได้นำเสนอมา 4 บทข้างต้น ขอสรุปประเด็นที่ได้จากการศึกษาแนวความคิดหรือทัศนะของท่านปัญญาันท์ทิกขุ ที่มีต่อชนชั้นผู้ปกครองในระบบการเมืองของไทย ดังนี้

1. จุดหมายของการเมือง

แนวคิดของท่านปัญญาันท์ทิกขุ มีความสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองในพระพุทธศาสนา จุดหมายของการเมือง มิใช่เพื่อความมั่นคงของระบบการปกครอง เพื่อความมั่นคงของรัฐหรือของผู้ปกครอง แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทุกคนในระบบการเมืองรู้จักปกครองตนเอง คุ้มครองตนเอง และควบคุมตนเองให้ได้ เพื่อความเจริญอกงามแห่งชีวิตจิตใจ การเมืองการปกครองเป็นเพียงอุปกรณ์หรือเครื่องมือ (mean) ไปสู่จุดหมาย (end) ของบุคคลที่แท้จริงคือการรู้แจ้งในสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง อันทำให้เกิดความสงบสุขในสังคมและเกิดสันติภาพขึ้นในโลก ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่ลึกกว่านโยบายชนเฉพาะหน้าที่เห็นกันอยู่ และล้ำหน้าไปกว่าที่นักปรัชญาทางการเมืองตะวันตกทั่วไปคิดกัน กล่าวคือ

เอ็ดมันด์ เบอรัค เห็นว่า การเกิดขึ้นของรัฐเนื่องจากความต้องการของคนที่ต้องการอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขและการมีอรรถประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจากโดยสภาพธรรมชาติของคนนั้น มีความไม่เท่าเทียมกันในสติปัญญา อันนำมาซึ่งความแตกต่างในความคิดและกิเลสตัณหา จึงต้องมีองค์กรผู้ปกครองขึ้น จะเห็นว่า

จุดหมายของการมีการเมืองในความคิดของ เบอรัค ก็เพื่อป้องกันไม่ให้มีการเอาเปรียบกันซึ่งเป็นสภาวะธรรมชาติของคน ซึ่งเป็นความคิดที่คล้ายคลึงกับ เดวิด ฮูม

ฮูม เห็นว่า รัฐหรือสังคม จะต้องมืออยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ เพราะเป็นความจริงเป็น ความสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและลักษณะนิสัยของคน ประสบการณ์ได้สอนมนุษย์ตลอดเวลาว่า หากปราศจากสังคมหรือรัฐแล้ว ความปลอดภัยหรือสันติสุข ตลอดจนการมีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยเฉพาะในรูปของความยุติธรรม อิสรภาพ และหลักศีลธรรมอันดี จะมีขึ้นไม่ได้

จะเห็นได้ว่า จุดมุ่งหมายของการเมืองหรือการเมืองในทัศนะของท่านปัญญานันทภิกขุ ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา มีความแตกต่างจากทัศนะของเบอรัค และฮูม ซึ่งถ้ากล่าวเป็นภาษาธรรมดาแล้ว จุดหมายของการเมืองของเบอรัคและฮูม เป็นเพียงเพื่อ ประโยชน์บัดนี้ ในขณะที่จุดหมายของการเมืองในความคิดของท่านปัญญานันทภิกขุ นั้น มีเพื่อ ประโยชน์เบื้องหน้า และ ประโยชน์อย่างยิ่งยวด ซึ่งจะมีผลให้สังคมมีความสงบสุขอย่างแท้จริง ท่านปัญญานันทภิกขุ จึงเสนอแนะรัฐว่า รัฐควรหาหนทางฝึกฝนอบรมประชาชนให้เข้าถึงความสุขที่แท้จริงนี้

นอกจากนี้ ท่านยังเห็นว่า ต้องทำให้เกิดการปกครองโดยไม่ต้องปกครองซึ่งความคิดนี้อาจจะคล้ายกับการตีความใน อัครคัมภีร์สุต ที่ว่า ผู้ปกครองจะมีบทบาทน้อยที่สุด เพียงเพื่อให้สังคมปกติสุข เพื่อการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเท่านั้น จะไม่มีการสร้างหรือใช้กฎหมายเพื่อสร้างความเจริญอะไรมาไปกว่าสภาวะที่ตาเนินอยู่โดยปกติ รัฐที่ดี จะมีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อ ส่งเสริมความดีงามให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน สร้างศีลธรรมทำให้เกิดในหมู่มนุษย์ อันเป็นจุดหมายของรัฐ

2. ผู้ปกครองกับการปกครองโดยธรรม

ในแง่ของผู้ปกครองแล้ว ท่านปัญญานันทภิกขุเห็นว่า หากรัฐใด มิได้ปกครองด้วยผู้ปกครองที่สามารถละตัวของตน สละประโยชน์สุขของตนเพื่อ ประโยชน์สุขส่วนรวมได้แล้ว สังคมนั้น ก็จะไม่มีความสงบสุขได้อย่างแท้จริง การละตัวตน เป็นพื้นฐานขั้นแรกของชนชั้นผู้ปกครองรวมทั้งเหล่าข้าราชการ

ในเรื่องธรรมาธิปไตย หรือการปกครองโดยธรรม นั้น ท่านสรุป ไว้ว่า การปกครองโดยธรรม หรือการใช้ธรรมาธิปไตย นั้น ต้องอาศัยผู้ที่มีธรรม ประจำตัว เพราะธรรมเป็นนามธรรม ไม่ใช่รูปธรรมตามความคิดของนักทฤษฎี ตะวันตก ธรรมจะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้ ก็ต้องอาศัยผู้ปฏิบัติธรรม มีจิตใจ และเจตนาที่จะปกครองให้เป็นธรรม ไม่เอนเอียงไปตามอคติต่าง ๆ ผู้ปกครอง ไม่ว่าจะระดับใด หากประสงค์จะเป็นผู้ปกครองโดยธรรม ย่อมต้องฝึกฝนตามธรรม

3. เกี่ยวกับรูปการปกครอง

ท่านปัญญานันทภิกขุ เห็นว่า ในสมัยปัจจุบันนี้ รูปการปกครองที่ดีที่สุด คือการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เป็นธรรมาธิปไตย คือการปกครองของ คนส่วนใหญ่ โดยคนส่วนใหญ่ และเพื่อคนส่วนใหญ่ โดยมีธรรมะหรือหลักคำสอนของ พระพุทธเจ้าเป็นเครื่องมือในการปกครอง

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพูดถึงปัญหาการเมืองของไทยในปัจจุบัน ท่าน ยอมรับว่า เรายังไม่มีการปกครองโดยธรรม เพื่อความถูกต้อง เพื่อประโยชน์ของ คนส่วนใหญ่เท่าใด แต่เป็นการปกครองโดยกลุ่มคนเพียงจำนวนน้อย ที่ผลัดกันขึ้น

มาเมืองอำนาจ และพยายามรักษาอำนาจของตนไว้ให้นานที่สุด โดยอาศัยกระบวนการในระบอบประชาธิปไตย คือ การเลือกตั้ง เป็นตัวสร้างความชอบธรรมในการเข้ามาบริหารบ้านเมือง ซึ่งก็ตรงกับนักวิชาการทางการเมืองไทยหลายท่าน ที่เห็นว่า ปัจจุบันการเมืองไทยเป็นเรื่องของชนชั้นหน้า (elites) เป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ประชาชนไม่มีบทบาทเท่าไรนัก ในการกำหนดหรือผลักดันกิจกรรมทางการเมืองไทยเพื่อให้อื้อประโยชน์แก่ตน

คนที่ เป็น ชนชั้นหน้า นี้ ประกอบด้วย นักการเมืองทั้งฝ่ายรัฐบาล และฝ่ายค้าน ซึ่งผลัดกันปกครองประเทศ โดยมีนายทหารระดับสูงและนักธุรกิจชั้นนาระดับประเทศ เป็นผู้มีบทบาทเสริมหรือชักนำตามแต่ละสถานการณ์จะอำนวย โดยมีข้าราชการระดับสูงเป็นเครื่องมือในการปกครองใช้อำนาจกฎหมายบริหารประเทศ บุคคลสามกลุ่มนี้ จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ใช้อำนวยประโยชน์ต่อกันในทางผลประโยชน์ ฐานะ ตำแหน่งและอำนาจ

ปัญหาในขณะนี้ อยู่ตรงที่ ผู้ปกครองในปัจจุบัน มีความเห็นแก่ตัวมาก ท่านเห็นว่า จุดมุ่งหมายของการปกครองถูกเบี่ยงเบนด้วยกิเลสตัณหา เป็นไปเพื่อประโยชน์ของตน พวกพ้องของตน เพื่อรักษาสถานภาพของตนให้มีอำนาจตลอดไป ผลประโยชน์ส่วนตนอยู่เหนือผลประโยชน์ส่วนรวม นักการเมืองที่เห็น ๆ อยู่ ยังใช้ไม่ได้เป็นส่วนใหญ่ ยังไม่มีความละเอียดถี่ถ้วน ไม่มี ทริโอบปะ ความละเอียดเกรงกลัวต่อบาป ยิ่งก่อกองซึ่ง ๆ หน้า ยังอาศัยความได้เปรียบเพราะควบคุมอำนาจรัฐ ควบคุมสื่อมวลชนของรัฐ ใช้สื่อสารมวลชนให้เป็นประโยชน์ต่อตัวเอง ออกโทรทัศน์บ่อย ชี้แจงบ่อย ช้อเท็จจริงจึงไม่อาจตกถึงประชาชน มีการปิดเบือนข้อเท็จจริง ประชาชนไม่อาจรู้ได้ว่าสิ่งไหนเท็จ ไหนจริง เป็นเพราะผู้ปกครองนักการเมืองสมัยนี้ ไม่มีธรรมในตัว ห่างไกลศีลธรรมมากขึ้น

ท่านเห็นว่ามีทางแก้ทางเดียวคือ ำให้ทุกคนรวมถึงนักการเมืองชนชั้น
ผู้ปกครอง ยอมรับว่า การเมืองคือศีลธรรม การเมืองกับธรรมะ เป็นเรื่องเดียวกัน
และสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นักการเมืองต้องหันมาสนใจเรื่องศีลธรรม ศึกษา
และปฏิบัติตามธรรม ในขณะที่เดียวกันประชาชนก็ต้องสนใจและปฏิบัติตามคำสอนของ
พุทธศาสนาให้มากขึ้น เมื่อทุกคนมีธรรมะ ยึดถือธรรมะ ก็จะพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่
ไม่มีการเบียดเบียน แสวงหาสิ่งทีเกินความพอดี ทุกคนทำตามหน้าที่ของตน
เกิดความร่วมมือกันมากขึ้น ช่วยเหลือเพื่อแผ่กัน การปกครองบริหารบ้านเมืองก็จะ
ง่ายขึ้น เป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้น ความสงบสุขก็เกิดขึ้นในสังคม

4. คุณสมบัติของผู้ปกครอง

ท่านกล่าวว่า ในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ในพระสูตรต่าง ๆ
มีวิธีการจัดการกับบ้านเมืองอยู่แล้ว ไม่ต้องไปแสวงหาแนวทางที่ไหนอีก ถ้ารู้จัก
ำใช้ให้ถูกจังหวะ ถูกสถานการณ์ ก็จะเกิดประโยชน์ต่อสังคม เช่น หลักทศพิธราช-
ธรรม หลักพรหมวิหาร หลักจักรวรรดิวัตร หลักราชสังคหวัตถุ เป็นต้น ขอเพียง
ผู้ปกครองมีความตั้งใจ จริ่งใจในการปกครองบ้านเมือง สังคมก็จะสงบสุข

อย่างไรก็ตาม ท่านก็ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ปกครองอยู่เสมอ
เมื่อท่านไปเทศนา บารุกถาธรรม ในที่ต่าง ๆ ซึ่งคุณสมบัติของผู้ปกครองเหล่านี้
มีอยู่ในคำสอนของพุทธศาสนาอยู่แล้ว เช่น ผู้ปกครองต้องไม่มัวเมาในอำนาจ
ต้องมีความเห็นชอบ และไม่ตกอยู่ในอำนาจสิ่งแวดล้อม ต้องมีความเสียสละ
ละทฐิ ต้องมีธรรมในตัว มีความพึงพอใจในสิ่งที่มียู่ และต้องไม่"เล่น"การเมือง
เป็นต้น กล่าวโดยสรุปก็คือ ผู้ปกครองต้องมีธรรมอยู่ในตัว

5. สรุป

ผู้ศึกษามีความเห็นว่ ทศนะของท่านปัญญานันทภิกขุ เกี่ยวกับชนชั้นผู้ปกครองในระบบการเมืองไทย มีความสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ได้ตั้งไว้ คือ ท่านมีความเห็นว่ "ชนชั้นผู้ปกครองต้องเป็นคนดีในความหมายของพุทธศาสนา มุ่งประโยชน์ส่วนรวม เห็นแก่ประเทศชาติบ้านเมืองเป็นที่ตั้ง" ซึ่งจะเห็นได้จากทศนะของท่านที่มีต่อจุดหมายของการเมืองการปกครอง นักการเมืองต้องมีธรรมะเป็นคุณสมบัติประจำตัว และมีธรรมเป็นเครื่องมือ โดยการเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัว และการละตัวตนของตน เป็นฐานในการปกครองบริหารและแก้ไขปัญหาของบ้านเมือง เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนและประเทศชาติเป็นสำคัญ

แนวคิดของท่านยังมีความสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ข่าในภาคปฏิบัติทั้งในหมู่ชนชั้นผู้ปกครอง ข่าราชการ และประชาชนทั่วไป ถ้าทุกคนมีศีลธรรม ยึดมั่นและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว สังคมก็จะมี ความสงบสุขสมบูรณ์ มาถึงจุดนี้ จะเห็นว่าศาสนากับการเมืองมีความสัมพันธ์กัน ในลักษณะที่เอื้ออำนวยประโยชน์ซึ่งกันและกัน เพราะศาสนามีหลักธรรมคำสั่งสอนที่ งามเน่าจิตใจให้ประชาชนเชื่อถือและมีแนวในการดำรงชีวิตอย่างเดียวกัน เกิด ความเป็นปึกแผ่นสามัคคีทำให้เกิดความมั่นคงแก่ประเทศชาติ ในขณะที่การเมือง จะให้ความอุปถัมภ์ต่อสถาบันศาสนา

6. ข้อเสนอแนะ

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ของพุทธศาสนากับการเมืองไทย ยังมี หลายประเด็นที่น่าจะทำการศึกษา เพื่อความกระจ่างชัดในอิทธิพลของสถาบัน

ศาสนาต่อสังคมไทย โดยเฉพาะในเรื่อง พลังอำนาจของศาสนาพุทธที่ไม่อาจ
จะทานกับอำนาจวัตถุนิยมที่กำลังเติบโตขึ้นทุกวัน อันมีผลให้ผู้ปกครองละเลย
ไม่ค่อยสนใจยึดเอาคำสอนในพุทธศาสนามาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการปกครอง
บริหารบ้านเมือง เกิดจากสาเหตุอะไร หรือเกิดจากการทำตัวออกห่างของ
สถาบันศาสนาต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือปัญหาภายในสังคมสงฆ์เอง
ที่ยังไม่สามารถแก้ไขหาข้อยุติได้

ประเด็นปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้ศึกษามีความเชื่อว่า ถ้าสามารถ
วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ได้ ว่ามีต้นตอจากอะไร มีวิธีการ
แก้ไขกับสาเหตุอย่างไร (ศาสนาพุทธสอนให้แก้ที่เหตุ) เพื่อให้สถาบันศาสนา
มีความเข้มแข็ง มีเอกภาพ เมื่อนั้น สถาบันศาสนาจะเป็นแรงขับที่สำคัญ ใน
ลักษณะที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการเมืองการปกครองของไทยเพื่อประโยชน์คนส่วน
ใหญ่ และเพื่อความสงบสุขของสังคมอย่างแท้จริงเสียที .

ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย